

РОЛЬ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розглядається роль культурологічної компетенції у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови в контексті реалій XXI століття.

Ключові слова: культурологічна компетенція, культурологічна компетенція майбутнього вчителя іноземної мови, діалог культур, між культурна комунікація.

Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграція в європейський освітній простір (затверджені наказом МОН України № 998, 2004 р.), а також основні принципи розвитку особистості в контексті Болонської конвенції та зростаючий інтерес до іноземної мови як навчальної дисципліни в сучасному суспільстві, ставлять нові завдання перед теорією навчання іноземних мов, метою якої є формування компетентних фахівців, здатних максимально реалізувати свій потенціал у конкретній сфері трудової діяльності. Разом із тим, зміни, які відбуваються у соціальному, політичному, духовному та економічному житті суспільства, потребують переходу вищої школи на нову модель підготовки майбутніх спеціалістів, удосконалення її якості, підвищення рівня професіоналізму та компетентності. Окреслені Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті завдання передбачають спрямування вищої освіти на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної і практичної підготовки фахівців.

Оновлення освітнього процесу в Україні стимулює пошук нових технологій до професійної підготовки майбутніх педагогів. Саме формування *культурологічної компетенції* у студентів вищого навчального закладу (ВНЗ) передбачає реформування змісту освіти на засадах гуманізації, гуманітаризації та збереження надбань національної і світової культури. На цьому наголошується в сучасних нормативних документах про освіту: Національній доктрині розвитку освіти, Законах України „Про освіту”, „Про вищу освіту”, Державній національній програмі „Освіта” (Україна ХХІ століття)[4], в яких окреслено принципово нові завдання, пріоритети й напрями модернізації цілісної системи освіти України. Серед них – підготовка фахівців нової формації – професіоналів, зорієнтованих на постійне професійне і культурне самовдосконалення. Це свідчить про те, що виникає необхідність формувати у навчальному процесі особистість, яка увібрала б в себе цінності своєї рідної та іншомовної культур і яка була б готовою до міжкультурної комунікації.

Проблема формування у студентів *культурологічної компетенції* – це новий напрям роботи в галузі іншомовної освіти, тому теоретичні та прикладні аспекти зазначеної проблеми належним чином ще не з'ясовані. Неусталеними є терміни, що стосуються культурного змісту навчання, не визначено зміст, методи, прийоми, які мають культурологічне спрямування. Проте є роботи, присвячені аналізу національно-культурного мовного матеріалу та організації роботи над таким матеріалом під час навчання різних мов. Так, думку про те, що мова етносу виконує культурологічну функцію і формує національно-мовну картину світу, обстоювали В. фон Гумбольдт, Е.Сепір, Бодуен де Куртене, О.Потебня, Л.Щерба, М.Комлев, Ж.Соколовська, Г.Колшанський, Р.Кісь, І.Голубовська, В.Кононенко та інші. Зазначалась очевидність і двосторонній характер зв'язку між мовою і світобаченням культурно-етнічного колективу.

Проведений нами аналіз педагогічної та методичної літератури засвідчив, що сьогодні є чимало як вітчизняних, так і зарубіжних публікацій,

що розкривають ті чи інші риси *культурологічної компетенції* в навчанні іноземної мови (Н. Бориско, Л. Голованчук, О. Коломінова, Ю. Пассов, О. Селіванова, Г. Томахін, Є. Верещагіна, В. Костомарова, Л. Калініна, В. Топалова, L. Damen, D. Killick, C. Rramsч). Запровадження у навчання культурологічного матеріалу в контексті діалогу культур та цивілізацій присвячені праці таких вчених В.В. Сафонова, Л.С. Цурікова.

Але, не дивлячись на інтерес до проблеми, процес *формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови* залишається недостатньо розробленим і ми не знайшли наукового дослідження, котре цілісно й різноаспектно розкриває це поняття.

Тому, метою цієї статті є розглянути роль культурологічної компетенції у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови в контексті реалій ХХІ століття.

Освіта, виконуючи важливу суспільну функцію - передачу культурного досвіду людства, має бути спрямована у майбутнє, забезпечувати інтелектуальну основу його розвитку. Особливо актуалізується ця проблема на етапі становлення інформаційного суспільства як глобального явища. Майбутнє все більшою мірою залежить від інтелекту, культурних і духовних чинників. До їх створення безпосередньо причетні педагоги, які за приналежністю до культурного процесу, особливостями діяльності відносяться до інтелігенції, яка є однією з найактивніших творців культурних цінностей. А сама культура завжди є основним ресурсом суспільного прогресу [2, с. 28-36].

Сьогодні ситуація в світі складається так, що професійна реалізація випускника ВНЗ відбувається лише за високої конкурентноспроможності на ринку праці, що залежить від багатьох умов. Одна з них – це володіння іноземною мовою, вміння спілкуватися з представниками інших культур, знання норм, стилю, чужих звичаїв і традицій. За таких обставин майбутньому вчителю не достатньо володіти знанням граматичних структур

мови та вмінням користуватись іноземною мовою для вирішення спільних проблем. Це свідчить про те, що сучасному вчителю іноземної мови необхідно володіти інформацією щодо історії, культури, національних цінностей, традицій країн, яких мову він опановує.

Саме тому головною метою навчання іноземної мови у ВНЗ в контексті Болонського процесу є не лише навчання мови як реального та повноцінного засобу спілкування, але й формування особистості сучасного педагога, яка увібрала б у себе досвід рідної та іншомовної культури і була б готова до життя та праці в полікультурному суспільстві. Такий підхід до навчання іноземної мови дає можливість ознайомлювати студентів з матеріальною і духовною культурою, етикою, мораллю. Адже вивчення культури іншого народу в процесі оволодіння іноземною мовою є одним із найважливіших аспектів діалогу культур[6, с.19-23]. Досягнення цієї мети передбачає відповідну роботу під час занять з мови. Так, важливою з цього погляду є культурологічна лінія змісту навчання мови, яка зазначена у державному стандарті, де йдеться про необхідність «вивчення іноземної мови як скарбниці культури та інформації, як основного засобу міжкультурного спілкування»[5]. Ця умова є обов'язковою складовою навчальної програми. Сучасний ВНЗ має забезпечити особистості активне входження у полікультурний простір на правах компетентного та творчого представника. Але в цьому випадку компетентний рівень забезпечується, з одного боку, рівнем професійної підготовки фахівця, а з іншого, рівнем загальнокультурного розвитку особистості.

Вимоги до вчителя іноземної мови і процесу його підготовки, які відображені у Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти, в яких наголошується, що багатий спадок різних мов і культур Європи є цінним спільним джерелом для взаємного розвитку, і тому головним завданням ВНЗ є перетворення перешкод у спілкуванні на джерело взаємного збагачення та розуміння, що передбачає вивчення національної природи, особливостей національного характеру, духовної культури, мови і стереотипів світогляду

народу, мова якого вивчається як іноземна. Це вимагає перегляду традиційних уявлень про розвиток особистості педагога, реалізації випереджальних технологій його професійної підготовки[7].

Важливого значення набуває той факт, що сьогодні потрібен випускник, який зможе реалізувати свій життєвий потенціал завдяки власній гнучкості та вмінню адаптуватися до постійно змінюваних ситуацій, що складаються на ринку праці. Допомогти йому в цьому має володіння іноземною мовою як засобом міжкультурної комунікації[8]. Це передбачає необхідність формування в нього *культурологічної компетенції*, яка є невід'ємним компонентом комунікативної компетенції сучасного педагога іноземної мови. Отже, важливою сутнісною характеристикою сучасного вчителя іноземної мови та складовою його професійної підготовки, показником рівня сформованості педагогічної діяльності є *культурологічна компетенція*. Ми, вважаємо, що важливими компонентами культурологічної компетенції є соціолінгвістична компетенція і лінгвокраїнознавча компетенція. Соціолінгвістична компетенція – це знання, уміння, використовувати у спілкуванні та пізнанні іншомовні соціокультурні та соціолінгвістичні реалії. Лінгвокраїнознавча компетенція, у свою чергу, передбачає володіння майбутнім вчителем іноземної мови особливостями мовленнєвої та не мовленнєвої поведінки носіїв мови у певних ситуаціях спілкування. Отже, *культурологічна компетенція* передбачає ознайомлення тих, хто навчається, з національно-культурними особливостями мовленнєвої поведінки, звичаями, нормами, соціальними умовами, ритуалами, соціальними стереотипами народу мова, якого вивчається. Культурологічна компетенція, у свою чергу, представляє собою велику інтелектуальну та педагогічну цінність, її високий рівень є однією з найважливіших умов і вимог успішної реалізації дидактичного принципу науковості у навчальному процесі.

Так, наприклад, Н.О.Саєнко стверджує, що культурологічна компетенція – це здатність і готовність до діалогу культур, що ґрунтуються на комплексі засвоєних лінгвістичних знань, умінь і навичок з іноземної мови, знання

сучасної соціокультурної системи країни, мова якої вивчається, а також історичних умов, що впливали на її становлення; країнознавчі знання і вміння здійснювати зіставний аналіз рідної та іншомовної культури [9].

Культурологічна компетенція розцінюється як здатність і готовність до діалогу культур, що ґрунтується на комплексі засвоєних лінгвістичних знань, умінь та навичок з іноземної мови, знаннях сучасної соціокультурної системи країни, мова якої вивчається, а також історичних умов, що впливали на її становлення; країнознавчих знань і умінь здійснювати зіставний аналіз рідної та іншомовної культури. Культурологічну компетенцію вчителя іноземної мови варто розуміти як інтегровану здатність особистості, яка дозволяє їй:

- бути освіченою, володіти знаннями у різних галузях науки та мистецтва;
- відчувати себе суб'єктом культурно-історичного розвитку;
- розуміти закономірності процесу розвитку культури;
- бути обізнаною у традиціях, реаліях, звичаях, духовних цінностях не лише свого народу, але й інших націй;
- уміти спілкуватися в сучасному світі, керуючись культурними компонентами та образами різних народів.

У зв'язку з тим, що сучасні тенденції розвитку освіти пов'язані з необхідністю підготовки компетентного вчителя іноземної мови з високим рівнем культурологічних знань, який здатний здійснювати професійну діяльність в соціальному, економічному та культурному суспільстві, то навчання іноземної мови неможливо здійснювати без ознайомлення з культурою країни. У процесі вивчення іноземної мови студенти повинні збагнути, глибше ознайомитись з культурними особливостями народу-носія, тобто набути *культурологічної компетенції*. Адже мова і культура – невід'ємні одна від одної: мова є частиною духовної культури й водночас породженням самої культури та засобом її вираження. «Мова народу – це його дух, і дух народу – це його мова», – писав Вільгельм фон Гумбольдт [3,

с.178]. Кожна мова є «портретом національної культури»(«Закон про мови» 1989р.), а пізнати, зрозуміти та прийняти культуру можна саме через мовний образ. А це підводить нас до необхідності формування *культурологічної компетенції*, без чого неможливе спілкування та розуміння народів різних націй.

В умовах розширення міжнародної співпраці слід виховувати особистість, яка здатна і готова вести діалог культур. В.Біблер вважає, що в діалог культур передбачає діалогічність самої особистості, розуміння іншої людини, взаєморозуміння між «Я-ти» як онтологічно різних особистостей, котрі володіють актуально й потенційно різними культурами, логіками мислення, різними смислами істини, краси, добра. Діалог культур –це діалог різних думок або уявлень, це завжди діалог різних культур [1, с.47]. Тому, сучасний педагог має добре володіти не лише іноземною мовою, але й *культурологічною компетенцією*.

Вище зазначене дає можливість зробити висновок, що культурологічної компетенція суттєво впливає на професійний розвиток особистості, адже вона спонукає до розуміння цінностей, норм, уявлень, способу життя представників інших культур, дає можливість через взаємодію збагнути культурний контекст певного народу. Отже, культурологічна компетенція сприяє усвідомленню вчителем іноземної мови того, що він належить не тільки до однієї країни, цивілізації, а й до загально планетарної культурної спільноти. Це дасть можливість педагогу правильно побудувати навчально-виховний процес в умовах полікультурного середовища.

Ця стаття не розкриває всі аспекти проблеми, тому подальші дослідження варто проводити з розгляду питань, пов'язаних із структурними компонентами культурологічної компетенції; формуванням такої компетенції у студентів - майбутніх вчителів іноземної мови; пошуку ефективних технологій для розвитку культурологічної компетенції вчителів.

Література

1. Библер В.С. Диалог. Сознание. Культура. – М.:Просвещение, 1989. – С.47.
2. Болотов В.А. Компетентнісна модель: від ідеї до освітньої програми / В.А. Болотов, В.В. Серіков // Педагогіка. – 2003. - №10.- С. 28-36.
3. Гумбольдт В. фон. О различии строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человеческого рода // Звегинцев В.А. История языкознания XIX и XX веков в очерках и извлечениях. – М., 1960. - Ч. 1. – 322 с.
4. Державна національна програма «Освіта» України XXI століття. – К.: Райдуга, 1994.-61с.
5. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Освіта України. – 2004. - № 5. – С. 1-4.
6. Митрофанова О.Д. Преподавание русского языка как иностранного: вчера, сегодня, завтра / О.Д. Митрофанова // Русский язык, литература и культура в школе и вузе. – 2005. - №2. – С.19-23.
7. Проект нової програми з іноземних мов для загальноосвітніх шкіл // English № 29 -30(77-78), August 2001. – С.2-39.
8. Редько В.Г. Міжкультурне спілкування – пріоритетна тенденція конструювання змісту навчання іноземних мов // Педагогічні науки: Реалії та перспективи. Серія 5: Зб. наук. праць Національного педагогічного університету ім. М.Б. Драгоманова. – К.: Національний педагогічний університет ім. М.Б. Драгоманова, 2009.- Вип.14. – С.127-132.
9. Саєнко Н.А. Соціокультурний компонент в содержанию обучения иностранным языкам в техническом вузе // Соціокультурні аспекти навчання іноземних мов: Тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. – Тернопіль, 2004. – С.162.

Грицик Н.В.

**РОЛЬ КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ
ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА**

В статье рассматривается роль культурологической компетенции в профессиональной подготовке будущего учителя иностранного языка в контексте реалий XXI века.

Ключевые слова: культурологическая компетенция, культурологическая компетенция будущего учителя иностранного языка, диалог культур, между культурная коммуникация.

Grytsyk N.V.

**THE ROLE of CULTUROLOGICAL COMPETENCE in PROFESSIONAL
ACTIVITY of FUTURE TEACHER of FOREIGN LANGUAGE**

The article deals with the role of culturological competence in the training of future teacher of foreign language in the context of the realities of the XXI century.

Keywords: *culturological competence, culturological of future teacher of foreign language, the dialogue of cultures, intercultural communication.*

